

Ελληνική Δημοκρατία
Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό
Ίδρυμα Ηπείρου

Ζωικοί Εχθροί Θεωρία

Ενότητα 4: Ανάπτυξη & εξέλιξη των
εντόμων

Δρ Δήμητρα Ζωάκη-Μαλισιόβα
Καθηγήτρια Εντομολογίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Τμήμα: Τεχνολόγων Γεωπόνων

Τίτλος Μαθήματος: Ζωικοί Εχθροί Θεωρία

Ενότητα 3: Ανάπτυξη & εξέλιξη των εντόμων

Όνομα Καθηγητή: Δρ Δήμητρα Ζωάκη-Μαλισιόβα

Βαθμίδα Καθηγητή: Καθηγήτρια

Άρτα, 2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση**» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο ΤΕΙ Ηπείρου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ανάπτυξη & εξέλιξη των εντόμων

Σκοποί ενότητας

- Καταγραφή της ανάπτυξης, βιολογικού κύκλου, μεταμόρφωσης, διάπαυσης & αντοχής στο ψύχος των εντόμων.
- Διάκριση αναπτυξιακών σταδίων των εντόμων.
- Διάγνωση μορφών προνυμφών των εντόμων.
- Αποσαφήνιση των όρων μετακίνηση, διασπορά, μετανάστευση και εξάπλωση των εντόμων.

Περιεχόμενα ενότητας

- Ανάπτυξη & Εξέλιξη των εντόμων.
  - Ανάπτυξη των εντόμων.
  - Βιολογικός κύκλος των εντόμων.
  - Μεταμόρφωση των εντόμων.
  - Αντοχή στο ψύχος των εντόμων.
  - Διάπαυση.
  - Μετακίνηση (διασπορά, μετανάστευση, εξάπλωση).

Ανάπτυξη των εντόμων

Ανάπτυξη

- Είναι η αύξηση της μάζας ή του μεγέθους ενός οργανισμού
  - **Εξέλιξη:** χωρίς να αναπτύσσεται εμφανώς, αλλάζει στάδιο (συνήθως μετά από έκδυση) είτε συνοδεύεται από μεταμόρφωση, είτε όχι
- Τα έντομα αναπτύσσονται ιδιαίτερα κατά το εμβρυακό στάδιο και κατά των προνυμφικών σταδίων
- Η **ταχύτητα ανάπτυξης επηρεάζεται κυρίως** από τη **θερμοκρασία** (η ανάπτυξη εντόμων λαμβάνει χώρα μεταξύ: κάτω όριο 0-15°C; άνω όριο 30-40°C) και την **ύπαρξη τροφής** (ποσότητα & ποιότητα)
  - Άλλοι παράγοντες (επηρεάζουν σε μικρότερο βαθμό): πυκνότητα πληθυσμού, επάρκεια «καταφυγίων», φυσικοί εχθροί, φωτισμός, υγρασία, άνεμος

Ανάπτυξη

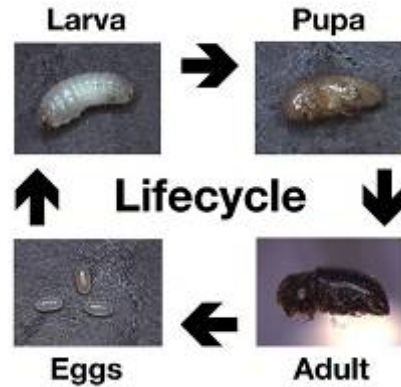
- Βέλτιστη θερμοκρασία ανάπτυξης κάθε εντόμου και οι **ημεροβαθμοί** (*βαθμοί-ημέρες του κάθε είδους εντόμου, που απαιτούνται για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη ορισμένου σταδίου του βιολογικού κύκλου του*) υπολογίζονται μέσω της γραφικής παράστασης της ταχύτητας ανάπτυξης (αντίστροφο της διάρκειας ανάπτυξης) και θερμοκρασίας
- **Θερμική σταθερά, k** (σύνολο ημεροβαθμών που απαιτούνται): **$k = y (t - \alpha)$**
  - y : αριθμός αναγκαίων ημερών για ολοκλήρωση ορισμένου σταδίου
  - t : επικρατούσα θερμοκρασία
  - α : (κάτω) θερμοκρασία-ουδός ανάπτυξης (κάτω από αυτή τη θερμοκρασία, το έντομο δεν αναπτύσσεται)

Βιολογικός κύκλος των εντόμων

Βιολογικός κύκλος

- Είναι όταν “γεννηθεί” ένα ωό ή νεογνό μέχρι το άτομο να μεγαλώσει και ωριμάσει αναπαραγωγικά (ικανό να παραγάγει απογόνους) και να είναι έτοιμο να γεννήσει ή/και γεννήσει το πρώτο του ωό
- **Γενεά** είναι το σύνολο των τέκνων ενός θήλεος ή των τέκνων περίπου συνομηλίκων και σύγχρονων θήλεων

Στάδια βιολογικού κύκλου

Βιολογικός κύκλος

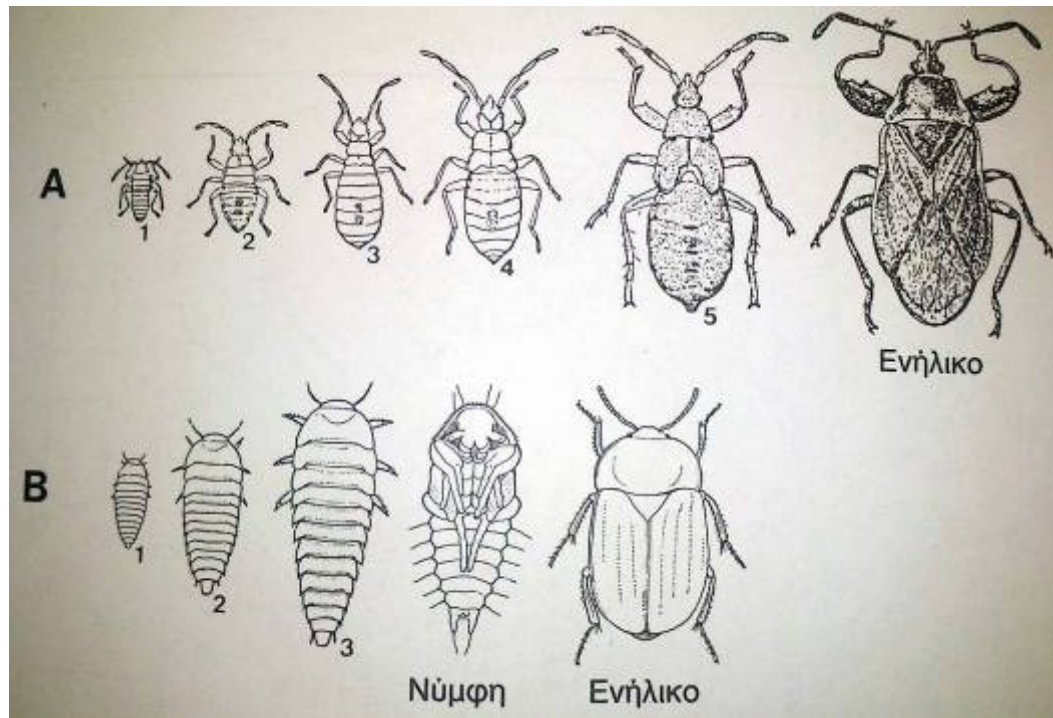
- Η γενεά αφορά συνήθως περισσότερα από ένα άτομα, ενώ ο βιολογικός κύκλος αφορά ένα άτομο της μητρικής ή και το πρώτο της θυγατρικής γενεάς
- Η διάρκεια του βιολογικού κύκλου είναι αντιστρόφως ανάλογη με την ταχύτητα ανάπτυξης του εντόμου
- Κάθε παράγοντας που ευνοεί τη γρήγορη ανάπτυξη, ο βιολογικός κύκλος συμπληρώνεται γρήγορα και έτσι πραγματοποιούνται περισσότερες γενεές ανά έτος, άμα δεν υπάρχει διάπαυση
- **Διάπαυση:** αναστέλλεται η ανάπτυξη του εντόμου, έστω και όταν η θερμοκρασία είναι κατάλληλη (του επιτρέπει) για να αναπτυχθεί

Στάδια βιολογικού κύκλου

- **Ολομετάβολα (4):** ωό-προνύμφη (larva)-νύμφη ή πλαγγών (pupa)-ενήλικο ή τέλειο (imago)
- **Ημιμετάβολα & Αμετάβολα:** λείπει η νύμφη
  - Οι προνύμφες διεθνώς τους συχνά αποκαλούνται ως νύμφες (nymphe), ωστόσο στα Ελληνικά αποφεύγεται για λόγους σύγχυσης
- **Ζωοτόκα:** λείπει το ωό
- Η **προνύμφη** είναι το στάδιο που τρώει και μεγαλώνει σε μέγεθος και βάρος και υφίσταται τις **εκδύσεις** (μετά από κάθε έκδυση αναφέρεται ότι η προνύμφη **αλλάζει** στάδιο ή ηλικία)

Στάδια βιολογικού κύκλου

Στάδια βιολογικού κύκλου (εκτός ωού)

A: Ημιμετάβολο (Hemiptera, Heteroptera) με 5 προνυμφικές ηλικίες

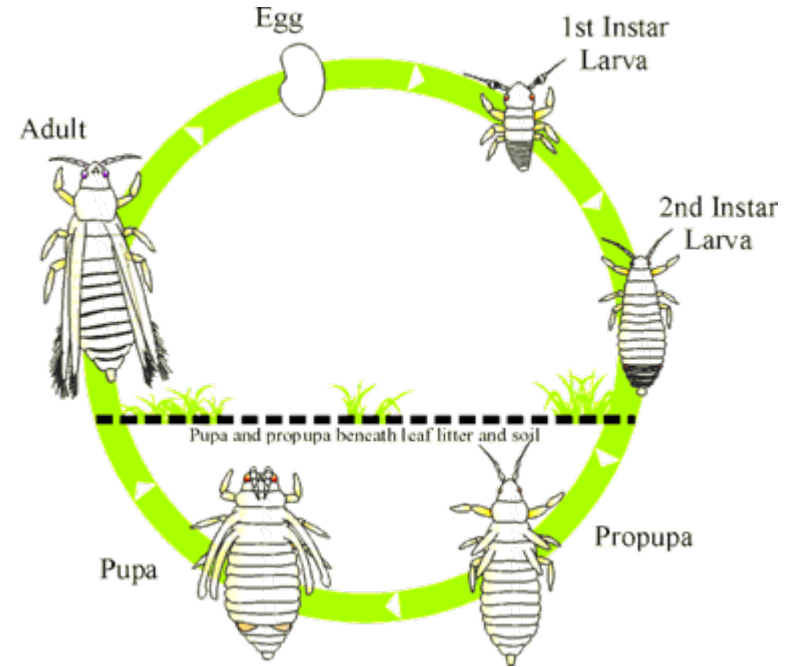
B: Ολομετάβολο (Coleoptera) με 3 προνυμφικές ηλικίες

Στάδια βιολογικού κύκλου

Βιολογικός κύκλος
Ημιμεταβόλου
 Dermaptera: Forficulidae

Βιολογικός κύκλος
Ολομεταβόλου
 Thysanoptera: Thripidae

Στάδια βιολογικού κύκλου

- Σε δυσμενείς συνθήκες για την ανάπτυξη της προνύμφης (π.χ. απώλεια τροφής), ο αριθμός των εκδύσεων, άρα και των προνυμφικών ηλικιών, μπορεί να υπερβεί τον τυπικό για το είδος αριθμό, χωρίς όμως να αυξάνει το μέγεθος της προνύμφης
- Υπάρχουν είδη, στα οποία το θήλυ εμφανίζει μία περισσότερη έκδυση από ό,τι το άρρεν
- Υπάρχουν είδη, που οι προνύμφες από μικρά ωά έχουν μία επιπλέον έκδυση
- Οι συνθήκες διατήρησης των γονέων μπορεί να επηρεάσουν τον αριθμό των εκδύσεων των τέκνων κατά 1-2

Στάδια βιολογικού κύκλου

- Διάρκεια ζωής μεγάλης ποικιλίας ανάλογα του είδους
- Προνύμφες σε άριστες συνθήκες θερμοκρασίας & άφθονης τροφής αναπτύσσονται εντός λίγων ημερών, ενώ σε άλλα είδη αναπτύσσονται ολόκληρα χρόνια, π.χ. προνύμφη μηλολόνης χρειάζεται 2-4 έτη για να αναπτυχθεί σε τέλειο
- Τέλεια άτομα έχουν γενικά συντομότερη ζωή από ό,τι οι προνύμφες και ο μεγαλύτερο μέρος τους πεθαίνει πριν διέλθει ο χειμώνας

Μορφές προνυμφών Ολομεταβόλων (1)

- **Πρωτόποδες:** είναι σε εμβρυακό στάδιο (προνύμφες 1^{ης} ηλικίας ορισμένων παρασιτικών Hymenoptera)
- **Πολύποδες:** έχουν σώμα με σαφή τμήματα, βαδιστικούς ψευδόποδες στην κοιλία και αναπνευστικό σύστημα (φυτοφάγα Hymenoptera και Lepidoptera, κοινώς τις αποκαλούμε **κάμπιες**)

Μορφές προνυμφών Ολομεταβόλων (2)

- **Ολιγόποδες:** με ανεπτυγμένα μόνο τα θωρακικά πόδια
  - **Καμποδεόφορμος:** στενόμακρο, συχνά σκληρωτινισμένο σώμα με πρόγναθη κεφαλή και συνήθως 2 ακραίες κοιλιακές αποφύσεις (ουρόγομφοι) και μετακινείται γρήγορα, για να συλλάβει την τροφή της (Neuroptera, ορισμένα Coleoptera)
  - **Σκαραβαιόμορφος:** με βραχύχονδρο, σχεδόν κυλινδρικό και κεκαμμένο ημισεληνοειδώς σώμα και με συνήθως μαλακό δερμάτιο και χωρίς κοιλιακές αποφύσεις (Coleoptera, Scarabaeoidea, Anobiidae)

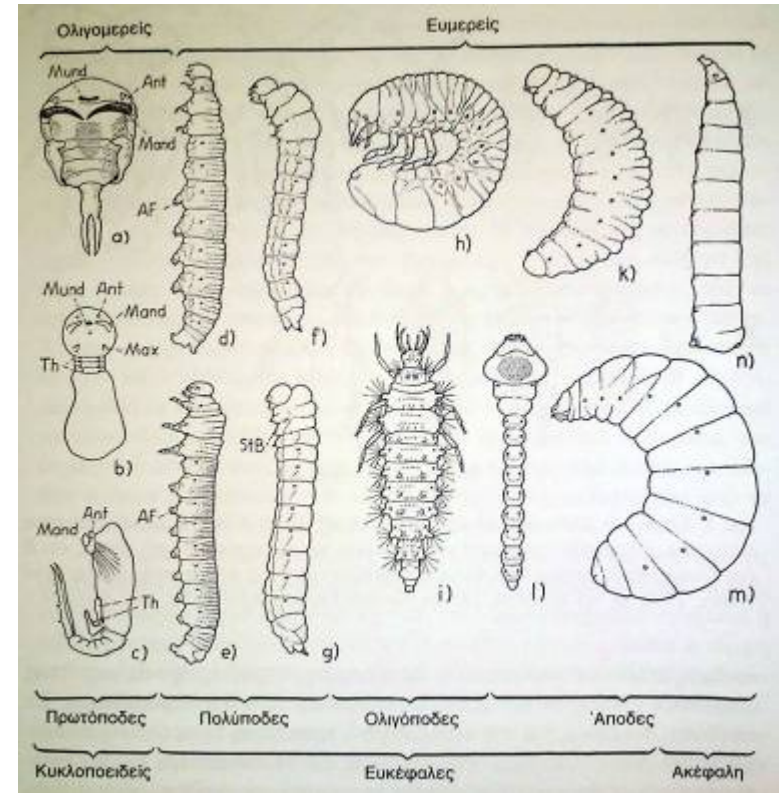

Μορφές προνυμφών Ολομεταβόλων (3)

- **Άποδες:** χωρίς πόδια ή άλλα σωματικά εξαρτήματα
  - **Ευκέφαλες:** έχουν κεφαλική κάψα αναπτυγμένη και σκληρωτινισμένη, καθώς και καλώς ανεπτυγμένα κεφαλικά εξαρτήματα (Diptera, Buprestidae & Cerambycidae Coleoptera)
  - **Ημικέφαλες:** η κεφαλική κάψα και τα εξαρτήματά της έχουν περιοριστεί και η κεφαλή έχει αποσυρθεί εντός του θώρακα
  - **Ακέφαλες:** δεν υπάρχει κεφαλική κάψα, αλλά μόνο ένας κρυμμένος στον προθώρακα κεφαλοφαρυγγικός σκελετός με στοματικά άγκιστρα (Κυκλόρραφα Diptera)

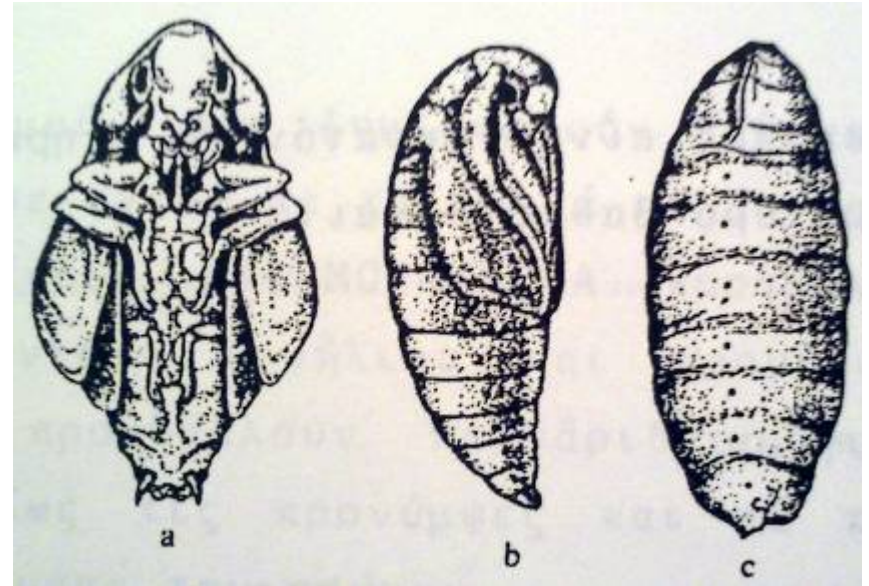
Μορφές προνυμφών Ολομεταβόλων

- **Προνύμφες:** **a-c** ενδοπααρασιτικών Hymenoptera, **d** Lepidoptera, **e** φυλοφάγο Hymenoptera, **f,g** ενδοφυτικές Hymenoptera, **h** σκαραβαιόμορφη Coleoptera, **i** καμμποδεόμορφη εντομοφάγου θηρευτικού Neuroptera, **k** ενδοφυτική Coleoptera, **l** ενδοφυτική Coleoptera, **m** μέλισσα, **n** ακέφαλη Diptera
- **AF** ψευδόπους, **Ant** υποτυπώδης κεραία, **Mand** άνω γνάθος, **Max** υποτυπώδης κάτω γνάθος, **Mund** στόμα, **StB** προθωρακικός πους, **Th** θώρακας με υποτυπώδη εξαρτήματα

Τύποι νυμφών Ολομεταβόλων

- A. Ελεύθερη (pupa-libera):** έχει ελεύθερες καταβολές ποδιών & πτερύγων (Coleoptera)
- B. Μούμια (pupa-obtecta):** αναγνωρίζονται όλα τα μέρη του σώματος σαν σκιά κάτω από το νυμφικό δέρμα (Lepidoptera)
- C. Βαρελλοειδής:** επίτευξη νύμφωσης με το τελευταίο προνυμφικό δέρμα (Diptera)

**Στα Ημιμετάβολα & Αμετάβολα λείπει η νύμφη
και στα ζωοτόκα λείπει το ωό**

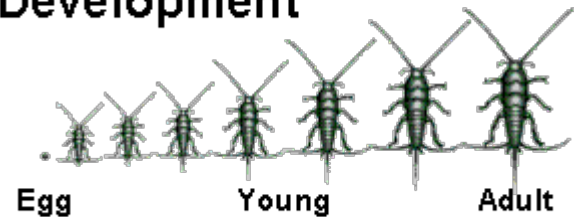
Μεταμόρφωση των εντόμων

Μεταμόρφωση

- Είναι η σημαντική αλλαγή της μορφής
- Στα Απτερύγωτα (**Αμετάβολα**) δεν υφίσταται μιας και το νεογνό αναπτύσσεται και εξελίσσεται σε ενήλικο με την αύξηση του μεγέθους του μόνο, ενώ η μορφή του ελάχιστα
- Στα Πτερυγωτά, διακρίνεται:
  - **Ημιμετάβολα** ή Εξωπτερυγωτά είναι περιορισμένη και βαθμιαία
  - **Ολομετάβολα** ή ενδοπτερυγωτά είναι αξιόλογη και απότομη

Ametabolous Development

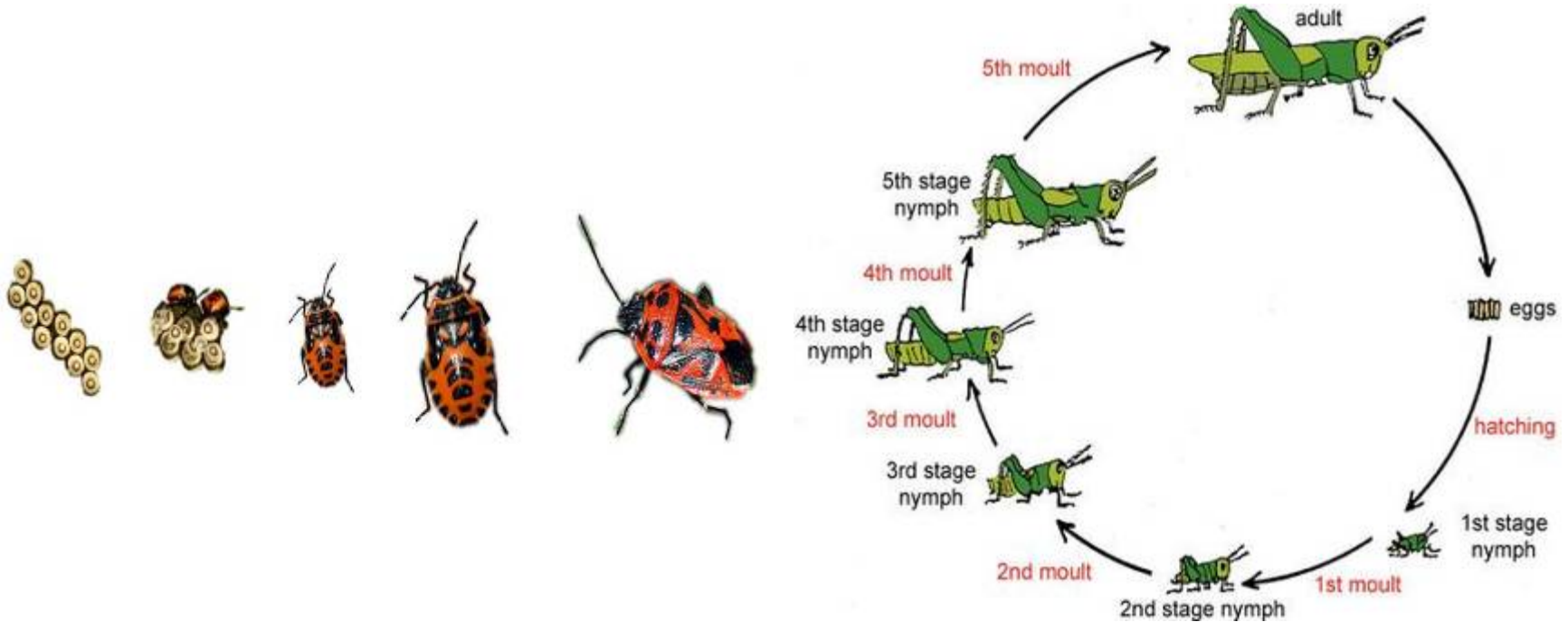

Μεταμόρφωση: Ημιμετάβολα μερική ή απλή ή ατελής ή άμεση

- Εμφάνιση πτερύγων στην 3^η προνυμφική ηλικία ως μικρές πλακόμορφες αποφύσεις και σε κάθε έκδυση αυξάνουν σε μέγεθος; στο ενήλικο λαμβάνουν το τελικό τους μέγεθος και μορφή
- Σε αντίθεση με τα ανήλικα στάδια, το ενήλικο έχει ανεπτυγμένο γεννητικό οπλισμό
- Ορισμένα δευτερογενώς άπτερα (Anoplura & Mallophaga, ήτοι οι μυζητικές & μασητικές ψείρες, αντίστοιχα) δεν μεταμορφώνονται (μοιάζουν με τα Απτερυγωτά)
- Ορισμένα άλλα (Thysanoptera, Aleurodidae, άρρενα Coccoidea) έχουν μεταμόρφωση, που περισσότερο μοιάζει με αυτή των Ολομεταβόλων

Μεταμόρφωση: Ημιμετάβολα

Μερική ή απλή ή ατελής ή άμεση μεταμόρφωση δύο διαφορετικών εντόμων

Μεταμόρφωση: Ολομετάβολα (1) πλήρης ή έμμεση

- Συμβαίνει 2 φορές, κατά τη νύμφωση και την ενηλικίωση
  - Άπτερα νεογνά, ενήλικα συνήθως με πτέρυγες και ενισχυμένο θώρακα
  - Εσωτερική ανάπτυξη καταβολών των πτερύγων κατά το προνυμφικό στάδιο. Όταν η προνύμφη αναπτυχθεί πλήρως, υφαίνει **βομβύκιο** → σε νύμφη (άποδη και ακίνητη μορφή), που αποικοδομούνται όργανα και ιστοί της προνύμφης και δημιουργούνται τα αντίστοιχα ενηλίκου
  - Εξέρχεται το ενήλικο με την κεφαλή και θώρακα από το νυμφικό δερμάτιο ή περίβλημα (puparium)

Μεταμόρφωση: Ολομετάβολα (2) πλήρης ή έμμεση

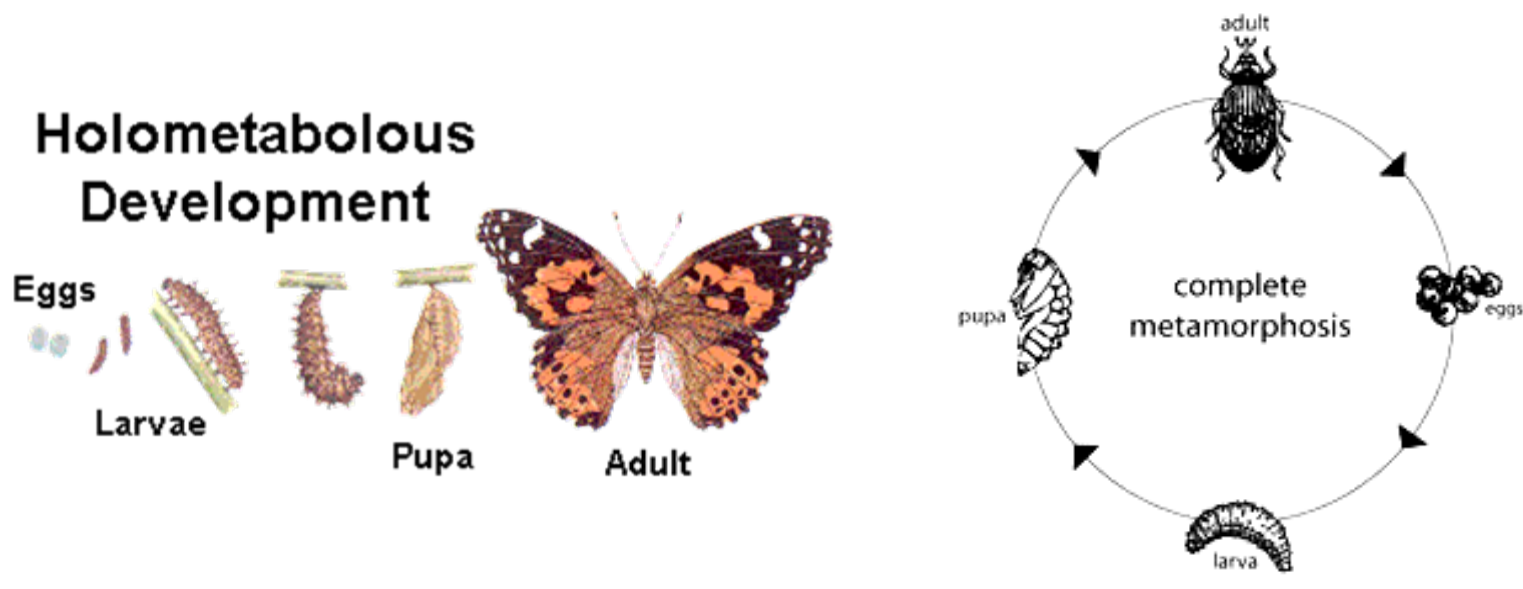
- Διαφορά σε σχήμα σώματος μεταξύ προνύμφης-ενηλίκου
- Η προνύμφη δεν έχει λειτουργικούς σύνθετους οφθαλμούς
- Η προνύμφη ενδέχεται να έχει διαφορετικού τύπου στοματικά μόρια από ό,τι το ενήλικο (Lepidoptera, Diptera)
- Το είδος τροφής και τρόπος βρώσης (άρα και το είδος ζημιάς που καλεί) μπορεί να διαφέρει μεταξύ προνύμφης και ενηλίκου για το ίδιο είδος εντόμου
- Σε αντίθεση με τα ανήλικα στάδια, το ενήλικο έχει ανεπτυγμένο γεννητικό οπλισμό

Μεταμόρφωση: Ολομετάβολα (3) πλήρης ή έμμεση

- Οι διάφορες προνυμφικές ηλικίες μοιάζουν μεταξύ τους
- Σε ορισμένα είδη, οι προνύμφες 1^{ης} ηλικίας διαφέρουν από αυτές της 2^{ης} ηλικίας, σε βαθμό που θεωρείται μεταμόρφωση (**υπερμεταμόρφωση**), π.χ. καμποδεόμορφη προνύμφη να γίνεται με την έκδυση σκαραβαιόμορφη (ορισμένα Neuroptera, Coleoptera, Diptera, Lepidoptera, παρασιτικά Hymenoptera κ.λπ.)
- Κατά τα προνυμφικά στάδια (ως και την τελευταία έκδυση), η **νεανική ορμόνη** δεν επιτρέπει τη μεταμόρφωση, δηλαδή την ανάπτυξη των χαρακτηριστικών της νύμφης ή του ενήλικου
  - **Αρκετή** ποσότητα νεανικής ορμόνης: **προνύμφη**, **χαμηλή** ποσότητα νεανικής ορμόνης: **νύμφη**, **απουσία** νεανικής ορμόνης: **ενήλικο**

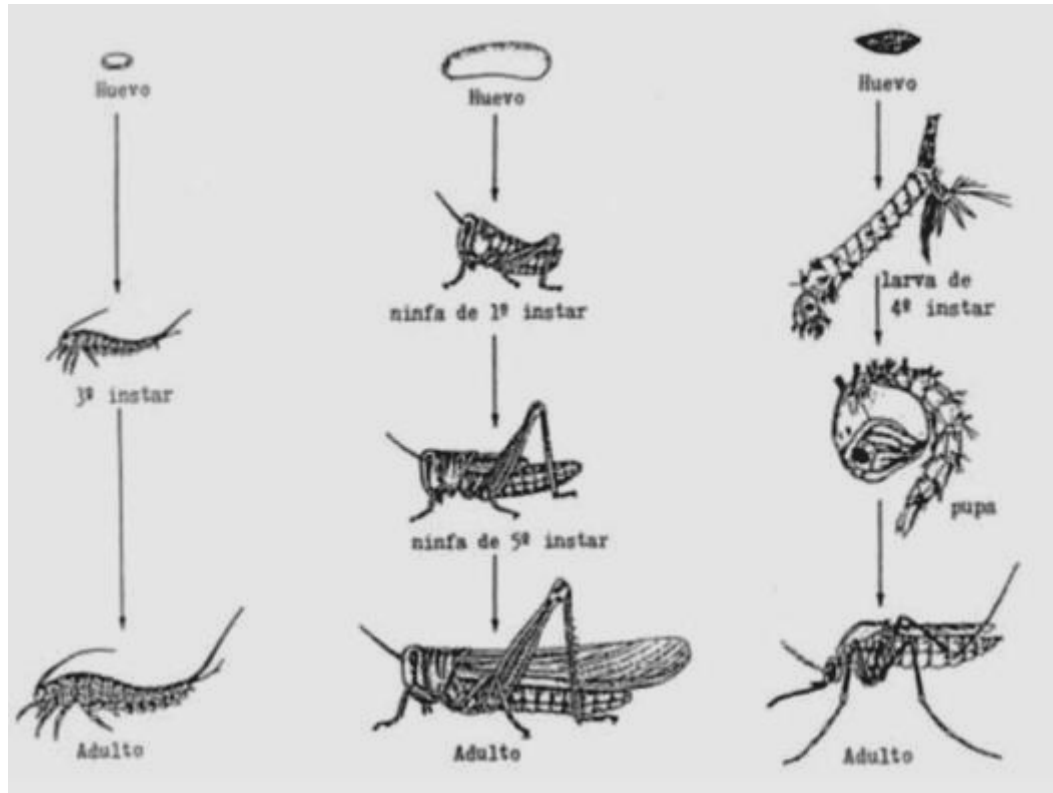
Μεταμόρφωση: Ολομετάβολα

Πλήρης ή έμμεση μεταμόρφωση δύο διαφορετικών εντόμων

Μεταμόρφωση

Αμετάβολα - Ημιμετάβολα - Ολομετάβολα

Αμετάβολα

Ημιμετάβολα

Ολομετάβολα

Αντοχή των εντόμων στο ψύχος

Αντοχή στο ψύχος

- Σε περιοχές με ψυχρούς χειμώνες (υπό του μηδενός) μακράς διάρκειας, επιζούν/διαχειμάζουν σε «προστατευμένες» θέσεις μέσω αλλαγών στο μεταβολισμό τους
- Ορισμένα είδη επιζούν πολύ κάτω του μηδενός μιας και τα εξωκυτταρικά τους υγρά δεν παγώνουν, λόγω κρυοπροστατευτικών ουσιών (μεγαλομοριακές πρωτεΐνες και πεπτίδια ή μικρομοριακές πολυϋδρικές αλκοόλες, π.χ. γλυκερόλη, σορβιτόλη, θρεϊτόλη)
- Άλλα είδη που ανέχονται τον εξωκυττάριο πάγο, αποφεύγεται η απότομη δημιουργία του, που θα τα ζημίωνε, λόγω των παγοπυρηνοποιητικών ουσιών στον αιμολέμφο, οι οποίες ξεκινούν το πάγωμα πριν τη μεγάλη πτώση της θερμοκρασίας

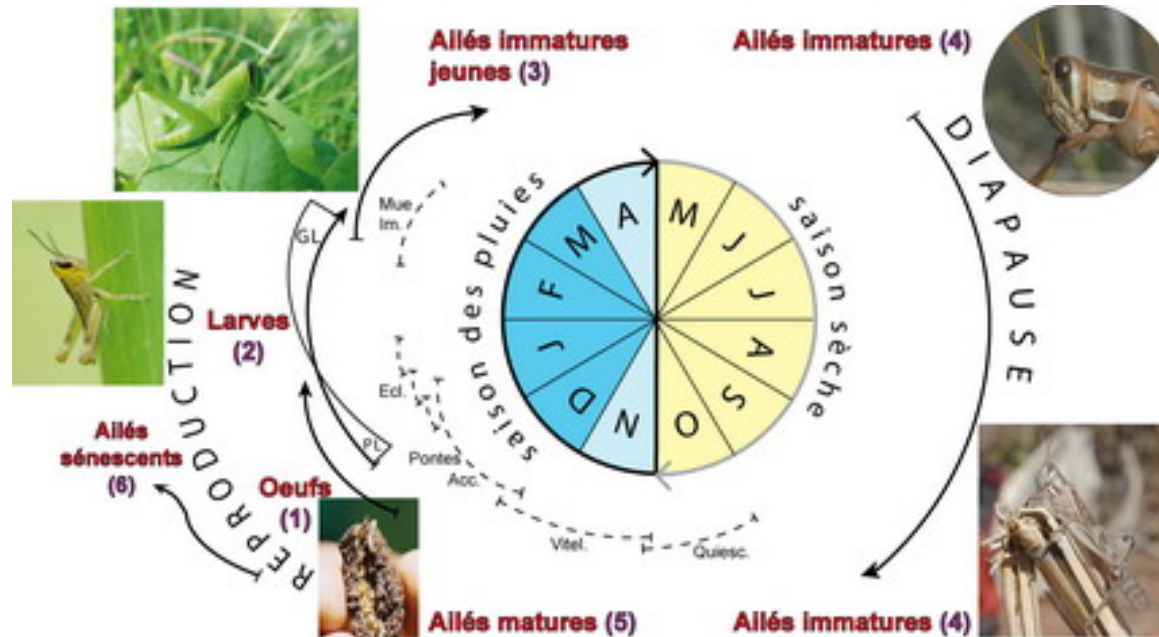
Διάπαυση των εντόμων

Διάπαυση

- Ονομάζεται η εποχική περίοδος αδράνειας της ανάπτυξης, εξέλιξης, αναπαραγωγής ή δραστηριότητας των εντόμων και εκδηλώνεται προτού οι παράγοντες του περιβάλλοντος καταστούν δυσμενείς
- Μέσω της διάπαυσης, πολλαπλασιάζεται η διάρκεια ζωής
- Είναι νευροορμονικά ελεγχόμενη δυναμική κατάσταση χαμηλής μεταβολικής δραστηριότητας
- Στα ανήλικα στάδια (έμβρυο, προνύμφη, νύμφη) εκδηλώνεται ως σταμάτημα της αύξησης του σώματος, ενώ στα ενήλικα ως αναπαραγωγική ανωριμότητα (**αναπαραγωγική διάπαυση**)
- Συνήθως εκδηλώνεται σε ένα στάδιο του βιολογικού κύκλου
- Εκτός από τα έντομα, εμφανίζεται **και στα ακάρεα**

Διάπαυση

Διάπαυση

- **Υποχρεωτική** διάπαυση: λαμβάνει χώρα σε όλα τα άτομα κάθε γενεάς του εντόμου άσχετα με τις επικρατούσες περιβαλλοντικές συνθήκες
  - Τα είδη έχουν συνήθως μία ή λιγότερη από μία γενεά ανά έτος
- **Προαιρετική** διάπαυση: λαμβάνει χώρα μόνο στα άτομα ορισμένης γενεάς ή γενεών, όταν το έντομο σε κατάλληλα στάδια της ζωής του υποστεί την επίδραση ορισμένων τιμών ορισμένων παραγόντων του περιβάλλοντος
  - Τα είδη έχουν συνήθως περισσότερες από μία γενεά ανά έτος
  - Συνήθως παρατηρείται κατά την τελευταία γενεά του έτους (διαχειμάζουσα γενειά) αν η διάπαυση είναι φθινοπορινοχειμερινή

Πρόκληση διάπαυσης

- Οι τιμές **φωτοπεριόδου** και **θερμοκρασίας** είναι εκείνες που επικρατούν στη φύση την εποχή που αναπτύσσεται η διαπαύουσα γενεά ή η μητρική της
- Άλλοι παράγοντες (που αλληλεπιδρούν με τους 2 ανωτέρω): τροφή, υγρασία, πυκνότητα πληθυσμού, ορισμένες χημικές ουσίες
- Δύο προϋποθέσεις:
  - Σε προγενέστερο στάδιο (**ευαίσθητο στάδιο**) να υποστεί ορισμένο αριθμό ημερών την επίδραση του κατάλληλου συνδυασμού φωτοπεριόδου και θερμοκρασία
  - Μεταξύ του ευαίσθητου σταδίου και το διαπαυόντος, οι τιμές της φωτοπεριόδου και θερμοκρασίας πρέπει να είναι σε επίπεδα, που να μην ανατρέψουν το αποτέλεσμα της προηγούμενης προκλητικής τους δράσης

Φυσιολογία διάπαυσης

- Οι μηχανισμοί που την προκαλούν δεν έχουν πλήρως διερευνηθεί και ενδεχομένως οφείλεται:
  - Απουσία ορμονών που διεγείρουν την ανάπτυξη
  - Παρουσία ειδικής ορμόνης, που εμποδίζει την ανάπτυξη
  - Γενετικούς λόγους
- Εξασφαλίζεται: επιβίωση είδους κατά τις δυσμενείς εποχές, συγχρονισμός δραστήριων σταδίων εντόμου με ξενιστή
- Ανάπτυξη εντόμου επηρεάζεται από αβιοτικούς (φωτισμός, υγρασία, επάρκεια καταφυγίων) και βιοτικούς (ζωοφάγοι ζωικοί οργανισμοί, μικροοργανισμοί) παράγοντες

Πολυμορφισμός & Πολυηθισμός

- **Πολυμορφισμός:** σε ορισμένο στάδιο του βιολογικού κύκλου ενός είδους παρατηρούνται στο ίδιο φύλο, δύο ή περισσότερες διαφορετικές μορφές
- **Πολυηθισμός:** στο ίδιο στάδιο ενός είδους παρατηρούνται άτομα με διαφορετικά ήθη, δηλαδή διαφορετική συμπεριφορά και συνήθειες

Μετακίνηση των εντόμων

Μετακίνηση

- Γίνεται: Βάδιση, ερπυσμός, άλματα, νήξη, πτήση
- Μετακινήσεις **μεγάλων αποστάσεων**: διασπορά, μετανάστευση, εξάπλωση
- Ενήλικα & Προνύμφες με σκληρό εξωσκελετό βαδίζουν ή/και περπατούν με τα θωρακικά πόδια
  - Ορισμένες προνύμφες Coleoptera βαδίζουν με τα θωρακικά πόδια, ενώ η κοιλιά τους έρπει
- Προνύμφες με μαλακό εξωσκελετό έρπουν (έκταση πρόσθιου μέρους, στήριξη, πρόσθια μεταφορά του υπόλοιπου σώματος)

Μετακίνηση προνυμφών με μαλακό εξωσκελετό

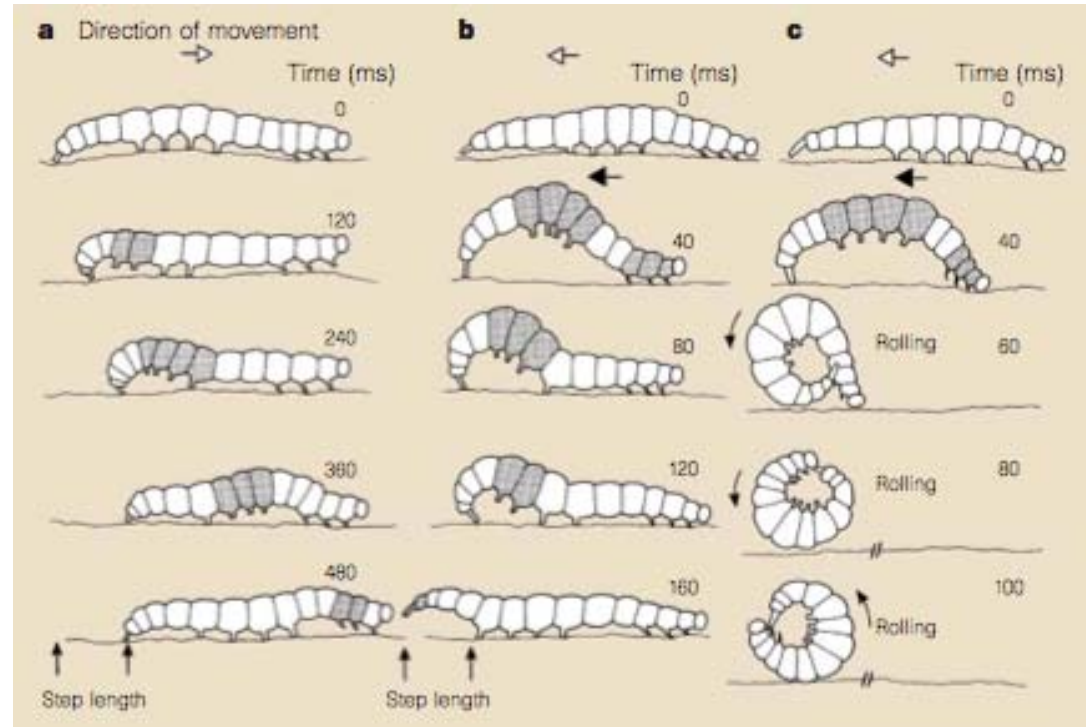
Μετακίνηση

**Προνύμφες/«Κάμπιες»
Lepidoptera-Ψευδόποδες:**
κυλινδρικές αποφύσεις του
εξωσκελετού με σειρές μικρών
αγκίστρων στην κορυφή τους
→ εξασφάλιση σταθερής
στήριξης σώματος κατά τον
ερπυσμό ή βάδιση

Μετακίνηση προνυμφών

- **Αριστερά:**
Πρόσθια κίνηση
- **Μέση:** Οπίσθιος «καλπασμός»
- **Δεξιά:** Έκταση & κύλιση

Μετακίνηση προνυμφών

- Βαδίζει ή έρπει επί του φυτού ή άλλο ξενιστή όπου γεννήθηκε, για αναζήτηση βρώσης, προστασίας, έκδυσης, μεταμόρφωσης
- Φυτοφάγος προνύμφη συνήθως συμπληρώνει την ανάπτυξή της στο ίδιο φυτό, όπου γεννήθηκε
- **Ημερόβιες** προνύμφες: συνήθως επί του φυτού; **νυκτόβιες**: κρύβονται σε μικρό βάθος στο έδαφος την ημέρα και ανέρχονται στο φυτό για βρώση τη νύχτα
- Η πλήρως ανεπτυγμένη προνύμφη πράττει βομβύκιο νύμφωσης στο έδαφος ή σε άλλο κοντινό καταφύγιο ή επί ή εντός του φυτού, που αναπτύχθηκε

Μετακίνηση-Άλματα

- Orthoptera (ακρίδα, γρύλλος): όταν βαδίζουν, παρεμβάλλουν μικρά άλματα
- Orthoptera, Hemiptera, Siphonaptera, Collembola, Chrysomelidae Coleoptera: άλματα με σκοπό τη διαφυγή
- Elateridae Coleoptera: άλμα, για την όρθια θέση σώματος
- Προνύμφες Diptera (Muscidae, Tephritidae): άλμα με κάμψη, στήριξη & απότομη έκταση σώματος

Μετακίνηση-Υδρόβια

- Στερεή επιφάνεια ή ύδωρ:
Κολύμβηση, βιάδιση, ερπυσμός
- Κολύμβηση: χρήση ποδιών με κατάλληλο σχήμα, ώστε να εκθέτουν σχετικά μεγάλη επιφάνεια κατά την ώση και μικρή κατά την επιστροφή του ποδιού στην αρχική του θέση
- Άποδες προνύμφες κολυμπούν με πλευρική κάμψη σώματος

Μετακίνηση-Πτήση

- Δεν ίπτανται όλα τα έντομα, πτήση (5-20 km/h) για εξασφάλιση τροφής, ωοτοκίας, διαφυγής, διασποράς, εξάπλωσης, μετανάστευσης
- Ερεθίσματα πρόκλησης ή παύσης πτήσεως: ηλικία, αναπαραγωγική ωριμότητα, θρέψη, διάπαυση, θερμοκρασία, ώρα ημέρα, ένταση φωτός, ταχύτητα ανέμου, σχετική υγρασία, χημικά & οπτικά ερεθίσματα, ενόχληση από άλλα ζώα
- Ενήλικα ίπτανται, ενώ βαδίζουν για μικρές αποστάσεις (Lepidoptera, diptera, Hymenoptera)
- Ενήλικα και ίπτανται και βαδίζουν (Coleoptera, Hemiptera, Orthoptera)

Διασπορά

- Μετακίνηση με πτήση (ενήλικα) ή βάδιση (προνύμφες, ενήλικα) σε μεγάλες αποστάσεις χωρίς συγκεκριμένη κατεύθυνση
- Μαζική διασπορά παρατηρείται κατά την ταυτόχρονη διασπορά μεγάλου αριθμού εντόμων
- Διακρίνεται σε ενεργητική και παθητική (απογείωση πετώντας και μετά παρασύρονται από τον πνέοντα άνεμο)
- Ευνοείται από τον υπερβολικό συνωστισμό (μείωση καταλληλότητας ξενιστή ως τροφή ή καταφυγίου και σε πολλά είδη σχετίζεται με τη διάπαυση

Μετανάστευση

- Μετακίνηση ή μεταφορά πληθυσμών εποχικά και περιοδικά με μαζική πτήση (συχνά ως ενήλικα) σε μικρές ή μεγάλες αποστάσεις προς συγκεκριμένη κατεύθυνση σε περιοχές που, δεν υπήρχαν οι πληθυσμοί κατά το προηγούμενο χρονικό διάστημα
- Σκοπός είναι η αποφυγή δυσμενών περιβαλλοντικών συνθηκών, αναζήτηση νέας ή επιπλέον τροφής, διάπαυση
- Η πτήση είναι συνεχής και διακόπτεται από μικρά μόνο διαλείμματα για βρώση και ανάπαυση
- Σε πολλά είδη, μπορεί να μεσολαβούν και λίγες ή περισσότερες γενεές, προτού οι απόγονοι των αρχικών αποίκων επιστρέψουν πετώντας στην αρχική περιοχή

Εξάπλωση

- Διεύρυνση-αύξηση της γεωγραφικής του ζώνης, ήτοι εξάπλωσης μέσω των μετακινήσεων (διασπορά ή μετανάστευση) σε μικρές ή μεγάλες αποστάσεις και μόνιμης εγκατάστασης σε νέες περιοχές
- Αποτελεί περισσότερο το αποτέλεσμα της μετακίνησης, παρά είδος ή τύπος μετακίνησης
- Λαμβάνει χώρα γρηγορότερα όταν το είδος διασπείρεται ή μεταναστεύει και βραδύτερα όταν μετακινείται σε μικρές αποστάσεις στην περιοχή για αναζήτηση τροφής ή σύζευξης με το άλλο φύλλο ή ωοτοκίας ή θέσεων προστασίας

Βιβλιογραφία

Ζωάκη-Μαλισσιόβα, Δ. (1988). Μαθήματα Φυτοπροστασίας II-Ζωικοί Εχθροί, ΤΕΙ Ηπείρου, 102 σελ.
Τζανακάκης, Μ. Ε. (1995). Εντομολογία. Studio University Press, 501 σελ.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Τεχνολογικό Ίδρυμα Ηπείρου. Δρ Δήμητρα Ζωάκη Μαλισιόβα.

Ζωικοί Εχθροί Θεωρία. Ανάπτυξη & εξέλιξη των εντόμων.

Έκδοση: 1.0. Άρτα, 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<<http://eclass.teiep.gr/courses/TEXG102/>>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά Δημιουργού-Μη Εμπορική Χρήση-Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 Διεθνές [1] ή μεταγενέστερη. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, Διαγράμματα κλ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.el>

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Δρ Αντωνόπουλος Δημήτριος

Γεωπόνος-Φυτικής Παραγωγής ΓΠΑ

Γεωπόνος-Γεωπονικής Βιοτεχνολογίας ΓΠΑ

ΕΠΠΑΙΚ ΑΣΠΑΙΤΕ

ΜΔΕ (MPhil) Φυτοπροστασίας ΓΠΑ

ΜΔΕ (MSc) Ασφάλειας Τροφίμων WUR

ΔΔ (PhD) Φυτοπαθολογίας ΓΠΑ

Μετα-ΔΔ (Post-Doc) Φυτοπαθολογίας NCSU USA

Μετα-ΔΔ (Post-Doc) Φυτοπαθολογίας ΓΠΑ-ΙΚΥ

Άρτα, 2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

